

Horkkakatkerokero

Ängsgentiana
Gentianella amarella

Uhanalaisuusluokka (IUCN): erittäin uhanalainen (EN)

Uhanalainen ja erityisesti suojeltava (LSA 521/2021)

Ahvenanmaalla rauhoitettu (AFS 113/1998)

Luonnehdinta

Horkkakatkerokero on kaksivuotinen, ruusukkeellinen niittykasvi. Vasta toisena vuotena ruusukkeeseen kehittyvä 5–30 cm korkea ja pystyhaarainen kukkavarso. Varsilehtien asento on vastakkainen. Sinipunaisten kukkien teriö on viisiliuskainen, toisin kuin lähisukulaisen ketokatkeron (*G. campestris*), jonka teriö on neliliuskainen. Horkkakatkerokero jaetaan kahteen eri kausirotuun: kesä-heinäkuussa kukkivaan kesähorkkakatkerokeroon ja elo-syyskuussa kukkivaan syyshorkkakatkerokeroon.

Elinympäristö ja levinneisyys

Horkkakatkerokero on kalkinsuosija, joka viihtyy tuoreilla ja kosteilla niityillä, valoisissa metsänreunoissa, rantaniityillä ja laitumilla, lettoniityillä, kalkkikallioiden kuivilla niityillä ja valuvesijuoteilla. Nykyään sitä tavataan myös tienvarsikeidoilla. Horkkakatkerokero hyötyy laiduntamisesta, joka pitää kilpailevan kasvillisuuden sopivan matalana. Horkkakatkerokeroa tavataan Ahvenanmaalta Kuusamon korkeudelle saakka.

Nykytila ja uhkatekijät

Horkkakatkerokero on harvinaistunut suuresti niittyjen umpeenkasvun myötä laidunnuksen loputtua. Lisäksi se on kärsinyt lannoitteiden käytön aiheuttamasta kasvupaikkojen rehevöitymisestä ja aiemmin avoimien alueiden metsittämisestä. Kalkkikallioiden louhinta uhkaa harvoja kallioketoesiintymiä. Runsaimmillaan horkkakatkerokero esiintyy tällä hetkellä Keminmaalla ja Kuusamossa Oulangan alueen tienvarsilla. Suurin osa horkkakatkeron tunnetuista kasvupaikoista on suojelematta.

Hoitosuositukset

Erityisesti suojeltava horkkakatkeron säilyttämiseksi kasvupaikkoja on hoidettava niittämällä ja/tai laiduntamalla. Umpeutuvilla kasvupaikoilla puustoa voidaan varovaisesti harventaa ja pensaikkoa raivata. Kasvi ei kestä voimallista hakkuuta seuraavaa tiheää taimikkovaihetta. Hakkuutähteet kuljetetaan pois alueelta eikä puutavaraa varastoida kasvupaikalla. Hakkuiden jälkeen kasvupaikka pidetään avoimena säännöllisellä niitolla ja taimikon raivauksella. Maapintaa rikkomalla maaperässä olevat horkkakatkeron siemenet voidaan saada itämään paremmin. Myös laajojen tienvarsiesiintymien säilyminen on varmistettava etenkin tienparannustöiden yhteydessä.

Lähteet

- Hämet-Ahti, L., Suominen, J., Ulvinen, T. & Uotila, P. (toim.). 1998. Retkeilykasvio. 4. uudistettu painos. Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo, Helsinki. 656 s.
- Mossberg, B. & Stenberg, L. 2005. Suuri Pohjolan kasvio. Suom. Vuokko, S. & Väre, H. Tammi, Helsinki. 928 s.
- Ryttäri, T. 1997. Horkkakatkerokero – ängsgentiana. Teoksessa Ryttäri, T. & Kettunen, T. (toim.). Uhanalaiset kasvimme. Suomen ympäristökeskus ja Kirjayhtymä Oy, Helsinki. S. 159–160.
- Ryttäri, T. 2012. Horkkakatkerokero - *Gentianella amarella*. Teoksessa: Ryttäri, T., Kalliovirta, M. & Lampinen, R. (toim.). Suomen uhanalaiset kasvit. S. 192–193. Tammi, Helsinki.

Kuva: Terhi Ryttäri